

Madmodige Børn

Patricia DeCosta
Per Møller
Michael Bom Frøst
Annemarie Olsen

KU, 26. oktober 2017.

Hvorfor er smagspræferencer interessante og vigtige?

En primær determinant af fødevareindtag!

De fleste præferencer er tillærte – og kan modificeres.

Dog er det ofte sådan at præferencer, der er etableret før eller omkring 2 års alderen, "tracker" ind i voksenlivet¹.

¹Nicklaus *et al.*, 2004.

Kræsenhed

Når et barn afviser at spise kendte fødevarer, og kun spiser et smalt spektrum af fødevarer.

Blandt børn associeret med¹:

- Lavere grøntsagsindtag
- Lavere variation i kosten

Neofobi ≠ Kræsenhed

¹Galloway et al 2008.

Neofobi (ift. fødevarer)

Neofobi: Fobi for det nye.
Afvisning af ny/anderledes mad.

Peaker ofte omkring 2-3 års alderen¹,
hvorefter det typisk aftager.

Blandt børn associeret med²:

- Lavere grøntsagsindtag
- Lavere variation i kosten
- Højere indtag af mættet fedt

¹Dovey et al., 2008.

²Pelchat and Pliner, 1986.

Fødevareneofobi over et livsforløb

Dovey et al. 2008

Medfødte smagspræferencer

(Mela, 2001).

Strategier til at ændre børns accept af en fødevare

Gentagne eksponeringer

- Simpel og meget effektiv (uddybes).

Flavour-flavour læring (konditionering)

(parring af kendt, vellidt smag med den nye mad).

- Ofte kaldt "ketchup-effekt".
- Effektiv i børn med høje niveauer af neofobi.

Flavour-nutrient læring (konditionering)

(parring af energi med den nye mad).

- Muligvis virksom... sparsom dokumentation.
- Meget tidskrævende.

Hvad udgør en eksponering? (fødevarekontekst)

En eksponering kan repræsenteres af fx:

- 1) En smagsprøve
(som enten synkes eller spyttes ud).
- 2) En fuld servering/måltid.

(Birch et al., 1998).

Gentagne eksponeringer ifm overgangskost (babyer på 5-7 mdr)

Nødvendige antal eksponeringer

Mellem 8-15 eksponeringer synes at være passende, men det varierer med alder.

Frekvensen af eksponeringerne skal baseres på, hvad der betragtes som "naturligt" ift. valg af target-fødevarer.

Eksempelvis spiser man pastasovs sjældnere end morgenmadscerealier.

Hvad gør forældre i praksis?

I en stor gruppe børn (n=3,022), tilbød **25 % kun en fødevare 1-2 gange**, før de afgjorde, at barnet ikke kunne lide den.

Størstedelen tilbød en fødevare **3-5 gange**, og kun få tilbød en fødevare seks eller flere gange (Carruth et al., 2004).

Tilsyneladende er den nuværende praksis ikke god nok til at øge liking og indtag gennem eksponeringer.... **Hold ud lidt længere!**

Virker gentagne eksponeringer for alle?

De fleste børn lærer at spise target-fødevarer over tid (40 %), eller er "tallerkentømmere" (21 %).

Men.... nogle børn ændrer sig ikke og vil ikke spise (21 %), eller spiser meget irregulære mængder (18 %).

Andre strategier til at ændre børns spiseadfærd

Begrebsafklaring

Vi har her brugt termen “spiseadfærd” til at dække en has been used to encompass a range of variables, i.e.:

- food intake
- choice
- preference
- hedonic response [liking]
- acceptance [intake]
- willingness to taste
- neophobia

Formål med review'et

Hvilke **strategier** bliver brugt til at ændre børns spiseadfærd?

Er deres **effekter påvist eksperimentelt?**

Er effekterne **midlertidige eller varige?**

Metode

Medline and Cab abstract (Ovid) og
Web of Science (Thomson Reuters)

...blev brugt til at identificere de
eksperimentelle studier.

I alt blev ***120 eksperimentelle studier***
identificeret og de præsenteres grupperet
indenfor ***11 temaer.***

Tilgang 1: Forældrekontrol

Tilgang 1: Forældrekontrol

Forældre spiller en central rolle i at forme børns spisevaner allerede tidligt i livet.

Forældre **kontrollerer** hvilke fødevarer, der er tilgængelige i huset, fungerer som **rollemodeller** samt påvirker holdninger og ædfærd indenfor fødevedomænet.

Tilgang 1: Forældrekontrol

Forældre bruger ofte forskellige strategier til at påvirke eller kontrollere børns madindtag:

- **Restriktion** indebærer at begrænse adgang til fx bestemte fødevarer eller at begrænse den samlede mængde mad.
- **Pres** indebærer at presse børn til at spise bestemte ting eller at presse dem til at spise mere.

(Birch et al., 2001).

Tilgang 1: Forældrekontrol

Opsummering (8 studier)

- At presse børn til at spise en fødevare kan senere hen påvirke accepten af den negativt.
- Restriktion kan øge børns optagethed af en fødevare, deres præferencer og indtag af denne.

Tilgang 2: Belønning

Tilgang 2: Belønning

En udbredt strategi blandt forældre.

Kaldes også "*instrumental feeding*".

(Orrell-Valente et al., 2007).

Inkluderer både **fødevarer** som belønning såvel som **ikke-fødevarer** (fx klistermærker eller verbal påskønnelse).

Tilgang 2: Belønning Opsummering (18 studier)

Fødevare-baseret belønning bør ikke bruges for at få børn til at spise hverdags- og generelt accepterede fødevarer.

I stedet kan de ***reducere accept af target-fødevaren*** og øge accepten for de(n) fødevare(r), der bliver brugt som belønning – ofte slik eller dessert.

Tilgang 2: Belønning Opsummering (18 studier)

Brug af ***små, ikke-fødevarer-baserede belønninger kan være anvendeligt*** ift. at overkomme den initiale neofobiske respons, når børn introduceres til ***nye fødevarer*** – fx mindre accepterede grøntsager.

Kan fungere som tilskyndelse for børn med høje niveauer af neofobi.

Tilgang 2: Belønning Opsummering (18 studier)

Et studie indikerede at brug af belønning ***kan underminere effekten af simple, gentagne eksponeringer.***

Det er altså nødvendigt med mere forskning for at afdække evt. uhensigtsmæssige effekter på børns naturlige drive mod at udforske ny mad

Tilgang 3: Social facilitering

Tilgang 3: Social facilitering

- Forældre
- Omsorgsgivere
- Lærere og pædagoger
- Venner og peers

...er centrale i et barns sociale miljø og kan have en effekt på et barnets spiseadfærd.

Tilgang 3: Social facilitering

Social facilitering af rollemodeller kan bade have ***positive eller negativ indflydelse*** på børns præferencer, indtag og niveau af neofobi.

Tilgang 3: Social facilitering Opsummering (20 studier)

Højt niveau af ***kompleksitet!***

Peers influerer ***præferencer, indtags"matching"***, såvel som ***mængden af spist mad.***

Variierende effekter – afhænger af om en peer er kendt eller ukendt, en ven, en voksen, eller en forælder.

Tilgang 3: Social facilitering Opsummering (20 studier)

Yngre børn påvirker mere
af rollemodeller end ældre børn.

Forældre og voksne kan udøve større grad af
indflydelse hos ***yngre børn***.

Ældre børn er mere tilbøjelige til at efterligne
spiseadfærden af deres ***peers***.

Tilgang 3: Social facilitering Opsummering (20 studier)

Social facilitering ***kan være effektivt*** ift. at øge indtaget af mad, der generelt er vel-accepteret.

Positive effekter afhænger af:

- Om fødevaren, der modelleres, er "sund" eller ej.
- Om adfærden, der modelleres, er positiv eller negativ.

Tilgang 4: Madlavning

Tilgang 4: Madlavning

Madlavningsprogrammer er typisk ***"hands-on"*** hvor børn aktivt deltager i tilberedning af mad.

Forældre har en ***tro på, at deres børn øger præferencer for fødevarer*** via deltagelse i madlavning.

(Casey et al. 1989)

Tilgang 4: Madlavning

Rationale

Iflg. flere teorier afhænger vores ***adfærd og motivation*** delvist af, hvor meget man som individ ***tror på sine egne evner***. Høje grader af ***autonomi*** vil forventeligt føre til øget ***indre motivation***.

(Ryan & Deci, 2000)

At give konkret i madlavning, vil vi forvente øger kompetencer, autonomi, og motivation – samt tro på at ***man kan!***

Tilgang 4: Madlavning

Deltagelse i tilberedning af mad

Der er ikke mange studier på området, men ***der er fundet positive effekter af at deltage i madlavning, omend det ikke altid er tilfældet.***

Eksempel: Deltagelse i 10 klasse-baserede madlavnings-sessioner blandt 5-12 årige resulterede i:

øget viden

øgede præferencer

mindre madspild/levninger.

(Liqori et al, 1998)

Tilgang 4: Madlavning

Eksempler på positive effekter på spisevaner

Efter **8 sessioner** med fokus på frugt og grøntsags-tilberedning blandt ca 200 børn (gns 12 år) og ca 400 voksne (gns 57 år) sås i begge grupper:

- ***stigning i indtaget af frugt og grønt***
- ***mere hygiejnisk fødevarehåndtering***

(Brown & Hermann, 2005).

Efter et 10 ugers program, hvor næsten 700 børn på 7-9 år fik opskrifter med hjem og tilberede, sås et ***øget indtag af frugt, juice og grønt.***

(Cullen et al. 2007)

Tilgang 4: Madlavning Opsummering(6 studier)

Madlavningsklasser kan ***muligvis øge intag og præferencer for grøntsager*** og effekten kan være medieret gennem det at smage maden.

Baseret på de få studier, der pt. findes ***kan man ikke drage konklusioner om "best practice"*** – og langtidseffekter er ikke undersøgt

Tilgang 4: Madlavning Opsummering(6 studier)

Fordele med madlavningsklasser er også ***livs-kompetencer herunder evne til at tilberede mad og "self-efficacy"***.

...så ift. Denne tilgang bør ændringer i spiseadfærd ikke være det eneste succeskriterium.

Tilgang 5: Skolehaver

Tilgang 5: Skolehaver

Skolehaver er ofte del af en bredere sundhedsstrategi og er typisk individuelt udviklede og har hver især deres egne sæt af mål og intentioner.

Tilgang 5: Skolehaver

Nogle har klart definerede målsætninger om at fremme elevernes ***viden om ernæring og sundhed*** såvel som at øge deres ***indtag af frugt og grønt***.

Andre forsøger at integrere fordelene ved skolehaver på hhv. det ***personlige, skolemæssige og samfundsmæssige niveau*** med et større pædagogisk sigte.

(Nowak, Kolouch, Schneyer, & Roberts, 2012).

Tilgang 5: Skolehaver

Opsummering(15 studier)

Begrænsning

Der var stor variation i design, implementering, outcome variable - og generelt mangel randomisering (kun gjort i 2 studier).

10 studier blev ekskluderet pga manglende kontrolgruppe.

Programmerne inkluderede alle madlavning og/eller smagssessioner.

Tilgang 5: Skolehaver Opsummering(15 studier)

Skolehaver har en ***positiv effekt på grøntsagspræferencer og -indtag*** (men ikke frugt).

Skolehaveprogrammer ***synes mere effektive end ernæringsuddannelse*** når det kommer til positivt at ændre på disse kostparametre.

Tilgang 6: Sensorisk uddannelse (Sapere)

Tilgang 6: Sensorisk uddannelse (Sapere)

«Classes du goût» startede som et fransk, sensorisk uddannelsesprogram.

(Puisais & Pierre, 1987)

Formålet var at lære børn – gennem sensoriske erfaringer – at blive opmærksomme på forskellen mellem fødevarer samt deres kvalitet.

Idé: Børn > Vel-informerede forbrugere.

Tilgang 6: Sensorisk uddannelse (**Sapere**)

Sapere metoden

Det franske program er blevet oversat og adapteret lokalt, og er nu blevet testet og/eller implementeret i børnehaver og skoler i en række lande.

Sapere (latin):

Vide, smage, lugte, være i stand til.

Tilgang 6: Sensorisk uddannelse (Sapere)

Sapere metoden

<http://sapere-asso.fr/en/>

Tilgang 6: Sensorisk uddannelse (Sapere) Opsummering (5 studier)

Sensorisk uddannelse ***synes ikke at have nogen særlig påvirkning af præferencer.***

Nogle studier fandt et ***fald i graden af neofobi*** – i hvert fald på kort sigt.

Tilgang 7: Tilgængelighed

"Availability"

Om en given fødevare er tilgængelig i barnets umiddelbare omgivelser.

"Accessibility"

Hvordan fødevaren er tilgængelig
- er det fx på et sted og i en form,
der faciliterer, at den bliver spist?

(Cullen et al., 2003)

Tilgang 7: Tilgængelighed

Tilgang 7: Tilgængelighed Opsummering (7 studier)

Til trods for den stærke **association** mellem højere tilgængelighed og øget indtag af frugt og grønt er den **eksperimentelle forskning sparsom.**

Men... de få eksisterende studier **støtter denne association.**

Tilgang 7: Tilgængelighed Opsummering (7 studier)

At gøre frugt og grønt tilgængeligt for børn – ved fx at tilbyde dem gratis – synes effektivt ift. at øge indtaget.

Nogle indtagsændringer varer ved – selv efter en gratis periode slutter.

Tilgang 8: Valgarkitektur og nudging

Tilgang 8: Valgarkitektur og nudging

En valgarkitekt

“...has the responsibility for organizing the context in which people make decisions” (s. 3).

Tilgang 8: Valgarkitektur og nudging

Et nudge

"...is any aspect of the choice architecture that *alters people's behavior in a predictable way without forbidding any options or significantly changing their economic incentives.*

To count as a mere nudge, the intervention must be easy and cheap to avoid" (s. 6).

Tilgang 8: Valgarkitektur og nudging Eksempler

Tilgang 8: Valgarkitektur og nudging

Eksempler

Tilgang 8: Valgarkitektur og nudging Opsummering (7 studier)

I skole settings har valg-
arkitektur og nudging

***positivt øget både valg og indtag af
frugt og grønt*** på kort sigt.

Evidensen for langtidseffekter er sparsom.

Tilgang 9: Branding, indpakning og maskotter

Tilgang 9: Branding, indpakning og maskotter

Fødevarer virksomheder bruger branding til at lave **unikke navn og billeder** for et produkt for at gøre det konsistent og **genkendeligt for forbrugeren.**

Tilgang 9: Branding, indpakning og maskotter

"Spokes-characters" kan være lavet som **maskotter for et produkt eller** eller **licenserede karakterer** fra populære børneprogrammer.

Dette kan påvirke ikke bare valg af specifikke fødevarer men også den hedoniske rating af dem.

Tilgang 9: Branding, indpakning og maskotter Opsummering (14 studier)

Indpakning kan indfluere børns præferencer, ***det æstetiske er muligvis lige så vigtigt som den specifikke branding*** – i hvert fald blandt yngre børn.

Den eksisterende forskning foreslår, at brug af ***velkendte "spokes-characters"*** til fremme af sund mad måske kan være en effektiv strategi.

Tilgang 9: Branding, indpakning og maskotter Opsummering (14 studier)

Selv ***brug af ukendte***

"spokes-characters" kan være succesfuldt ift. at øge accept over en række forskellige fødevarer.

Effekten af ***disse metoder synes at være noget mere effective, når de bruges på usunde fødevarer***, men de er også blevet anvendt på sunde.

Tilgang 9: Branding, indpakning og maskotter

Opsummering (14 studier)

At præsentere frugt og grønt i appelerende indpakning fx med klistermærker eller billeder af vellidte karakterer kan man relativt nemt implementere blandt forældre, skolekantiner mv.

Mere forskning er nødvendig ift. langtidseffekter

Tilgang 10: Tilberedning og serving

Tilgang 10: Tilberedning og serving

Tilberedning og servering hænger sammen med tilgængelighed ("accessibility").

Tilgang 10: Tilberedning og serving

Eksempel med snack grøntsager

138 børn på 9-11 år (3.-5. klasse)

Systematisk variation i:

Størrelse

Lille vs Ordinær

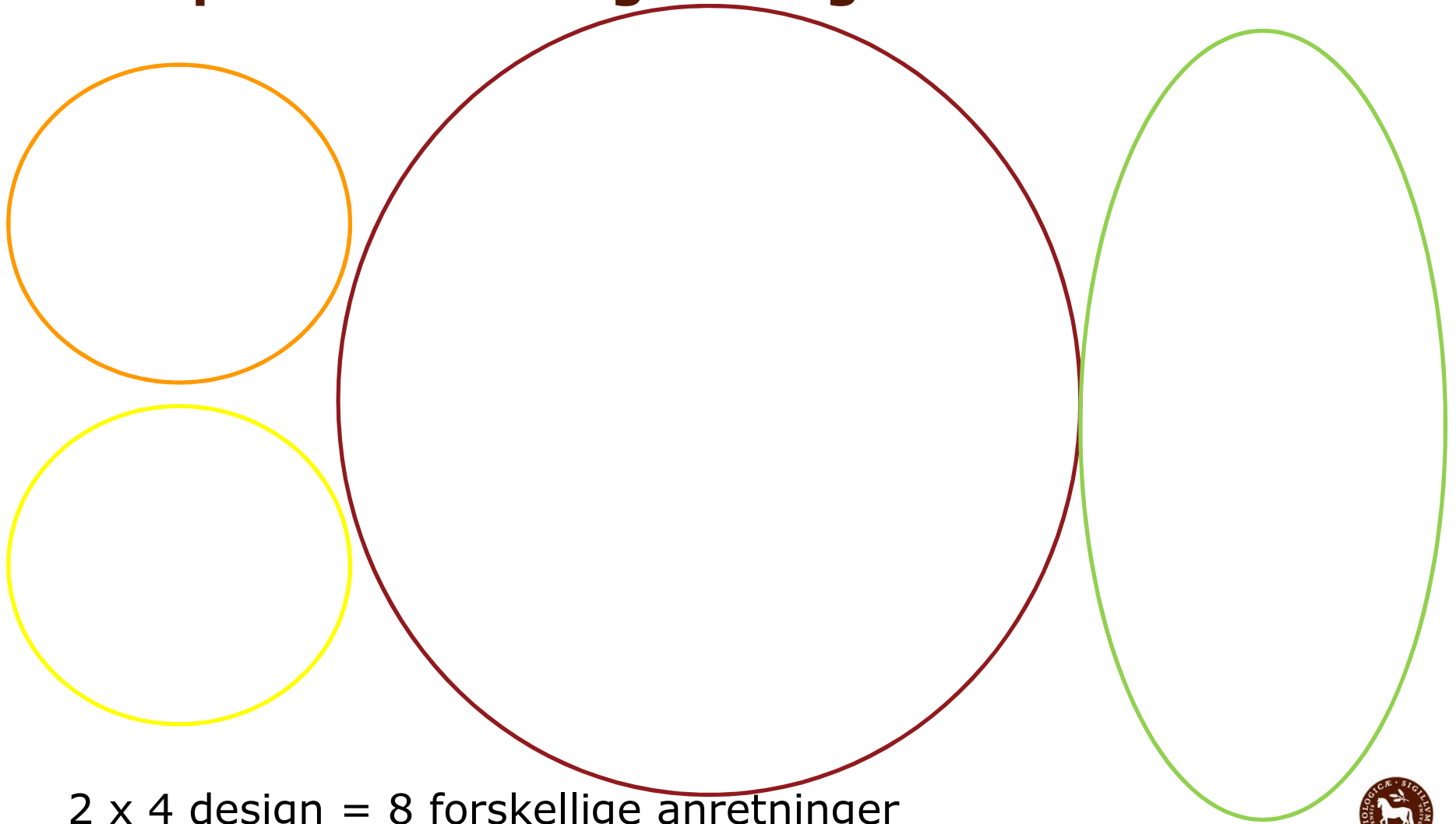
Form

Hele/stykker vs Stave vs Skiver vs Figur

Tilgang 10: Tilberedning og serving

Eksempel med snack grøntsager

Tilgang 10: Tilberedning og serving Opsummering (16 studier)

Tilberedningsmetode, servingsstil og serveringsrækkefølge ***kan klart påvirke børns accept og indtag af grøntsager.***

Børns præference ift. tilberedningsmetode er muligvis ***linket til, hvordan børnene er vant til at få deres grøntsager tilberedt.***

Mere forskning er nødvendig ift. langtidseffekter.

Tilgang 11: Valgmuligheder

Tilgang 11: Valgmuligheder

Rationale

En meta-analyse af 41 studier afdækkede effekten af valg på indre motivation for en række outcome variable (Patall, Cooper, & Robinson, 2008).

Valg *øger den indre motivation.*

Effekten var *stærkere for børn sammenlignet med voksne* (Patall et al., 2008).

Tilgang 11: Valgmuligheder Opsummering (4 studier)

Grundet de begrænsede og ***modsat-rettede*** resultater fra studierne om valg, er det nødvendigt med mere forskning for at kunne drage konklusioner.

Effektiviteten af at tilbyde valg til børn ***afhænger muligvis af den sociale kontekst*** hvori maden bliver tilbudt eller af ***individuelle personlighedstræk***.

Hvad kan i øvrigt påvirke børns spiseadfærd?

Hvad kan i øvrigt påvirke børns spiseadfærd?

Distraktorer

-Kan reducere nervøsitet, men kan ændre indtagsmønstre og frarådes.

Opfordring vs Tvang

- Simple opmuntringer virker blandt nogle børn. Modsat fører tvang og kraftigt pres til afvisning og frarådes.

Hvad kan i øvrigt påvirke børns spiseadfærd?

Danne nye vaner?

- Vaner såsom at associere et bestemt tidspunkt af dagen med at spise fx frugt eller grøntsager kan påvirke børns indtag.

(Zeinstra, Koelen, Kok, & de Graaf, 2007; Reinaerts, de Nooijer, Candel, & de Vries, 2007)

- Hvad med en "**grøntsagssnackpause**"?

Hvad kan i øvrigt påvirke børns spiseadfærd?

- Gamification?
- Taktile leg?
- Noget helt andet?
- ...samt nogle af de parametre, vi ekskluderede i vores review (fx energimanipulation og reklamer)

Tak for opmærksomheden ☺

Annemarie Olsen

Mail: ano@food.ku.dk

